23.11.2016/Pertti Honkanen

Lausunto eduskunnan työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnalle
Lausunnon aihe: hallituksen esitys 209/2016 vp

Viime vuosille on ollut ominaista työttömyyden merkittävä kasvu. Vaikka työttömyyden kasvu näyttää nyt taittuneen, pitkäaikaistyöttömyys on nyt hyvin korkealla tasolla ja työttömyysjaksot ovat keskimäärin hyvin pitkiä, jopa 1990-luvun lamavuosiin verrattuna (Liitekuviot1, 2 ja 3).

Laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista ja siihen perustuvat budjettimäärärahat tarjoavat viranomaisille ja yrityksille monia keinoja työttömyyden lievittämiseen, uusien työpaikkojen luomiseen yritystoimintaa edistämällä sekä työttömien työnhakijoiden valmiuksien parantamiseen koulutuksen, kuntoutuksen ja erilaisen valmennuksen avulla. Keinoja ovat mm. palkkatuettu työ, starttiraha, oppisopimuskoulutus, työvoimakoulutus, omaehtoinen opiskelu, kuntouttava työtoiminta, työkokeilut ym. Mainittu laki ja työttömyysturvalaki tarjoavat myös erilaisia kannusteita työvoimapalveluihin osallistumiselle: työttömyysturvan korotusosat sekä kulukorvaukset.

Viime vuosina työvoimapalveluissa ovat korostuneet entistä enemmän erilaiset palkattomat muodot kuten omaehtoinen opiskelu ja kuntouttava työtoiminta. Palkkatuetun työn merkitys on vähentynyt ja sitä on ollut tarjolla jopa vähemmän kuin aikaisempina noususuhdannevuosina (Liitekuvio 4).

Hallituksen esitys 209/2016 vp. sisältää useita muutoksia työvoimapalveluja koskevaan lakiin ja siihen liittyviin lakeihin. Muutokset voidaan katsoa suurelta osin järjestelmän hienosäädöksi. Suurimmat periaatteelliset muutokset koskevat palkkatuettua työtä:

1. palkkatukea ja starttirahaa voitaisiin maksaa myös niistä valtion määrärahoista, jotka on tarkoitettu ansiopäivärahan perusosan, peruspäivärahan ja työmarkkinatuen maksamiseen; muutos on määräaikainen;
2. palkkatuetun työn kesto rajoitettaisiin 12 kuukauteen;
3. palkkatuetusta työstä vain 75 % katsottaisiin työttömyysturvan työssäoloehtoa kartuttavaksi työksi.

Kohdan 1) idea ei sinänsä ole uusi, sillä vuoteen 2014 asti työttömyysturvan määrärahoja voitiin käyttää palkkatukena. Aikaisemmin vuosina 1998–2005 käytössä oli myös ns. yhdistelmätuki, joka merkitsi työmarkkinatuen käyttämistä palkkatukena.

Kohdan 1) muutoksella tavoitellaan suurempaa joustavuutta palkkatukimäärärahojen käyttöön. Se voi olla perusteltua, mutta valtion budjetin rakenteen ja sen läpinäkyvyyden kannalta olisi loogisempaa, että kaikki palkkatuki maksettaisiin TEM:n määrärahoista ja että työttömyysturvan määrärahat suunnattaisiin yksinomaan työttö-

mien ja palkattomiin työvoimapalveluihin osallistuvien toimeentulon turvaamiseen. Vaihtoehtona nyt esitetylle mallille voisi olla työllisyysmäärärahojen lisääminen siten, että palkkatuen käyttöä voidaan laajentaa ja ettei määrärahojen käytössä synny tarpeettomia viipeitä tai pullonkauloja. Nyt HE:ssa arvioidaan, että muutokset lisäävät palkkatuetun työn volyymia noin 7 000 hengellä ja starttirahoja noin 750.

Kohdan 3) muutosta perustellaan vain yhdellä lauseella, jonka mukaan näin kannustetaan työttömiä hakemaan töitä avoimilta työmarkkinoilta. Asian kääntöpuoli on, että muutos vähentää itse palkkatuetun työn kannustavuutta. Taustalla voidaan nähdä ns. workfare-ajattelu, jossa erilaiseen työhön sijoitettujen tai velvoitettujen työttömien oikeuksia rajoitetaan normaaliin työsuhteeseen verrattuna. Ajatuksena on myös, että tällainen palkkatuettu työ on jollakin tavoin vähempiarvoisempaa kuin muu työ. Tämäkään ei ole uusi idea, sillä myös mainitussa yhdistelmätuessa työttömyysturvan työssäoloehdon karttumista rajoitettiin. Alun perin vain kolmannes yhdistelmätuella tehdystä tuesta luettiin työssäoloehtoon (laki 1356/1997) ja myöhemmin osuus nostettiin 50 prosenttiin.

TE-keskusten toiminnan kannalta merkittävä muutos on julkista työvoima- ja yrityspalvelua koskevaan lakiin esitettävä muutos, jonka mukaan työttömiä työnhakijoita on haastateltava aina työttömyyden jatkuttua kolmen kuukauden ajan yhtäjaksoisesti. Työttömille kohdistetun henkilökohtaisen palvelun, neuvonnan ja kuulemisen lisääminen on tietenkin paikallaan. Vaarana on, että tästä säännöksestä samalla kehittyy uusi väline työttömien sanktioimiseen. Muutos herättää kysymyksiä myös TE-toimistojen resurssien kannalta. TE-toimistojen henkilökuntaa on viime vuosina vähennetty melko voimakkaasti ja myös vuodelle 2017 on budjetoitu vähennys (Liitekuvio 5) ja palveluihin tyytymättömiä on melko paljon.

Yhtenä uutuutena lakipaketissa on ”rekrytointikokeilu”, jonka kesto on voi olla enintään kuukausi ja johon ei sovelleta mm. työttömyysturvalain sanktiomääräyksiä. Tällaisen muutoksen vaikutuksia voinee arvioida vain jälkeenpäin kunnes riittäviä kokemuksia on kertynyt.

Varsin selvä huononnus on muutos, jonka mukaan omaehtoiseen opiskeluun työttömyysetuudella ei enää liitettäisi kulukorvausta. Tämä heikentää opiskelijoiden toimeentuloa kohtalaisen paljon, sillä normaalilla neljän viikon jaksolla kulukorvaus on 20 * 9 euroa eli 180 euroa.

Käsiteltävänä oleva hallituksen esitys sisältää osittain kannatettavia mutta myös kiistanalaisia muutosesityksiä samoin kuin hienosäätöä, joka monilta osin on paikallaan. Jos tavoitteena on pitkäaikaistyöttömyyden tuntuva vähentäminen, olisi suotavaa ohjata enemmän voimavaroja erilaisiin työvoimapalveluihin ja mm. palkkatukeen kuin tämän esityksen suuntaviivat antavat olettaa.

Liitekuvio 1

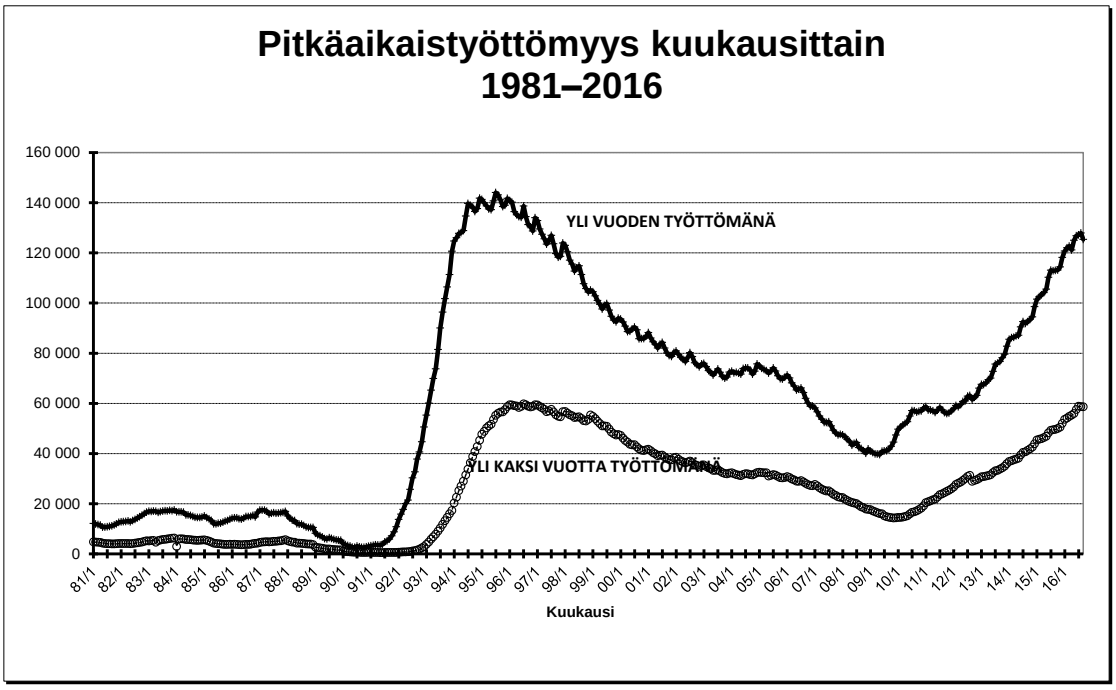

Liitekuvio 2

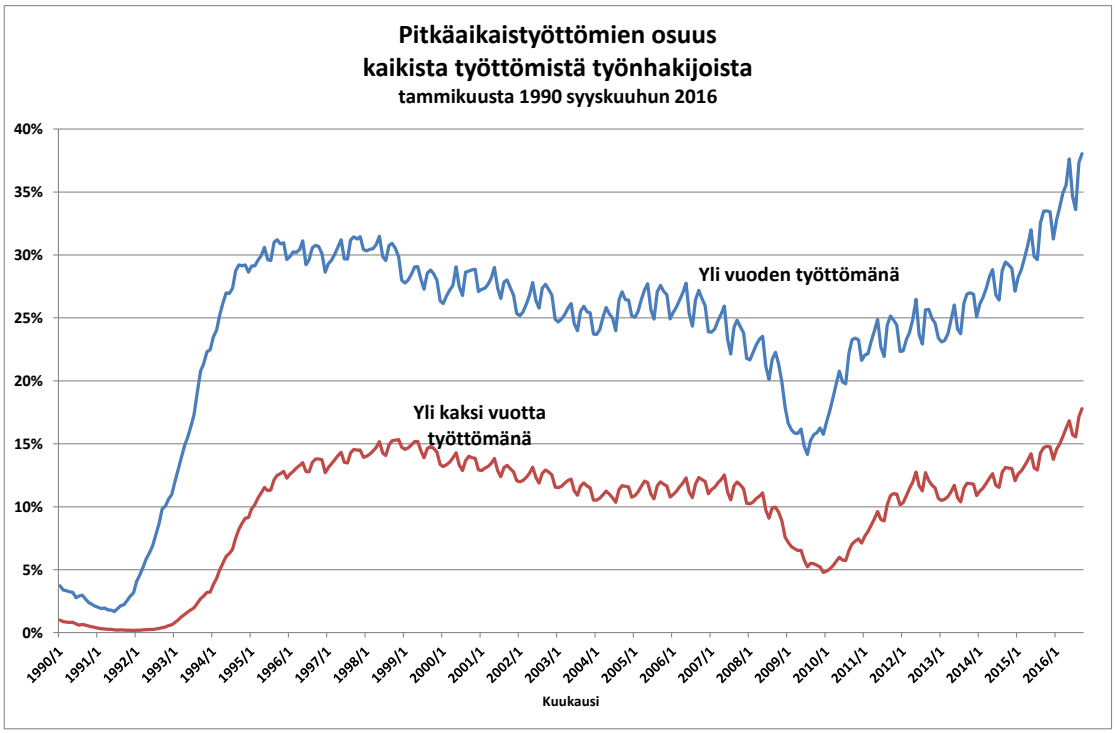

Liitekuvio 3

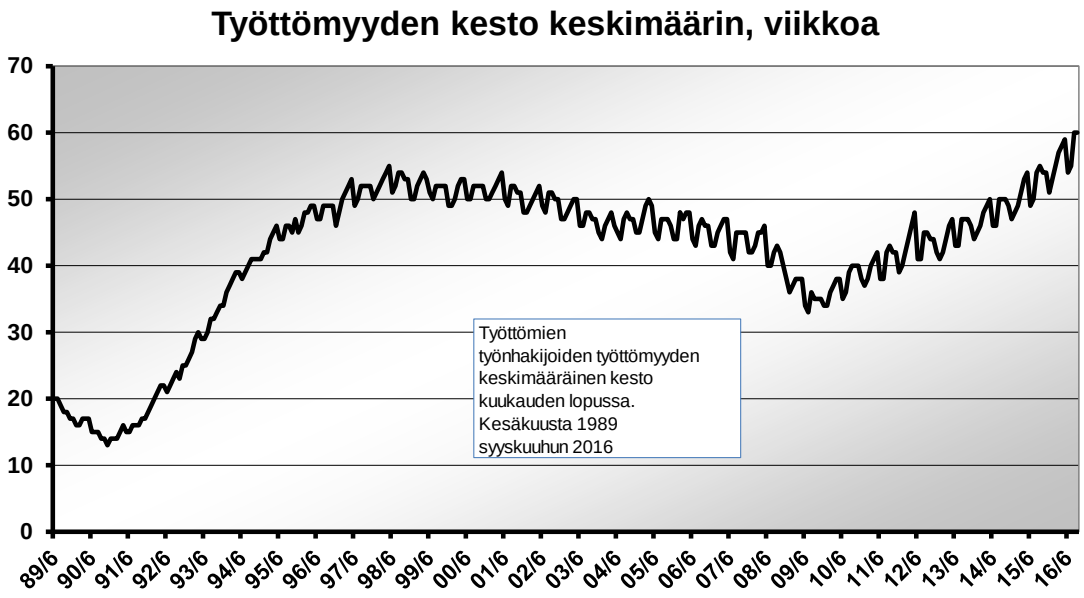

Liitekuvio 4

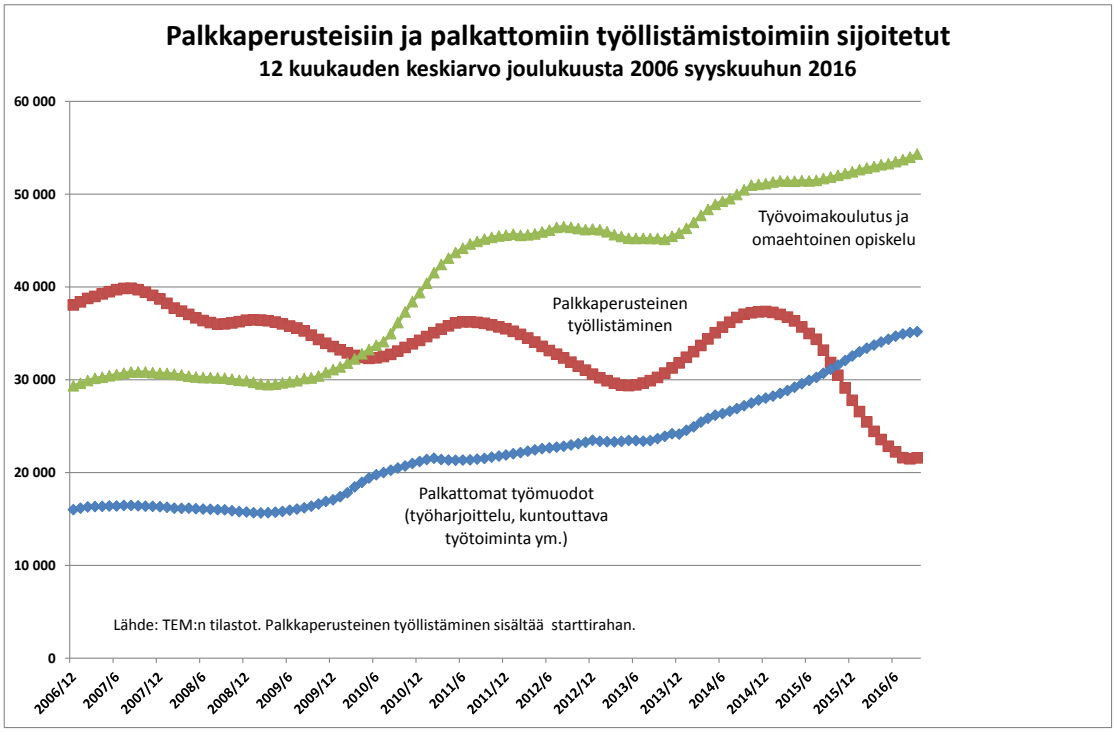

Liitekuvio 5

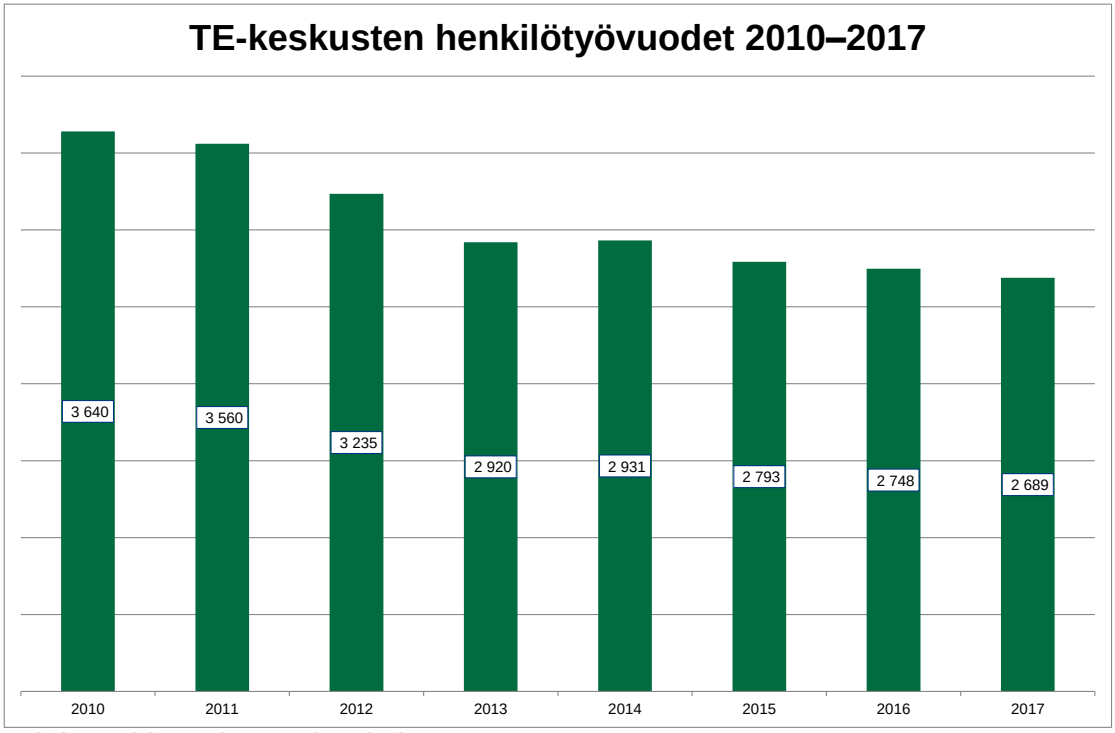

Lähde: Valtion talousarvioesitykset 2012–2017.